

EL MAS DE LES FIGURES

Al senyor Josep Jordà, espadenyer i veí del Cós del Bou, a seixanta-tres anys se li desvetllà l'afició d'escultor. La manca de coneixement i expertesa el dugueren a practicar un art ingenu, amb els pocs recursos que ell mateix agençà. Tenia un terreny a la carretera dels Pallaresos: un tros situat més enllà de la muntanya de Sant Pere. Es posà a desplegar el seu art sobre la mateixa finca. Dreçava les escultures directament sobre el sòl. A mesura que treballava s'anà engrescant i acabà omplint bona part de la propietat amb grup d'imatges (més de dues-centes) de representació variada. El lloc era proper, de bon accés, decliu lleuger, obert i amb bones visites. A l'entrada de la carretera col·locà el rètol: Museu Jordà. En deien també: el mas de les Figures.

Josep Jordà, l'artífex creador del museu que portava el seu nom. Al costat, una figura de mig cos. A les mans de la figura, maceta i escarpra. Jordà volgué representar-hi el famós escultor Josep Llimona, de la seva mateixa edat.

Un noi (o un home) amb barret, dalt d'un ruc. El braç dret sosté un gos

Jordà començà el seu museu a finals dels anys vint, poc abans de venir la Segona República. En tingué cura fins que morí, avançada la postguerra.

El nostre home modelava amb ciment. Feia dur-ne una carreterada a la finca de tant en tant. També n'hi duia ell mateix. Moltes tardes en carregava un sac darrera el sellaró de la bicicleta. El podia veure sortint de casa o pel recorregut, per la carretera del cementiri, pedalejant pausadament costes amunt, fins al seu museu. Allí, sota la volta del cel, pastava el material i, en tenir-lo a punt, feia sorgir les figures. Aquestes quedaven escampades per la comella, irregularment.

Només feia servir ciment ràpid, un àrid fi i una mica d'espart. Quan la imatge havia de tenir l'actitud gesticulant, i els membres resistien d'aguantar-se, els armava amb fil ferro. Preferia l'acabat en blanc, i per això pintava les figures amb una capa de griffi.

L'escultor Jordà tenia el do de representació simple i esquemàtic. La malagraïda plasticitat del morter de ciment el feia més dur. Treballava amb les mans. S'ajudava d'un punxó per perfilar els ulls i la boca i per marcar els forats del nas i de les orelles. Perseguia de crear imatges versemblants, però restava a mig camí. Tenia l'ofici insuficient. El resultat era brutal.

Diuen que l'art naïf té significació social i terapèutica: l'ocupació del temps lliure i l'equilibri psicològic. Potser l'art de Jordà participava d'aquestes qualitats profitoses. Però no hi ha dubte que no era útil per a res més. Estava a l'altre extrem de la professionalitat i del sobreentès valor mercantil de l'art de galeria. Era realment gratuït, paradisiac, plasticitat pura: un model naïf dins el moviment conceptualitzador; una anticipació d'aquest corrent que tanta brega ha armat sobre tot a partir dels anys setanta.

Jordà plasmava figures humanes. També força animals. En tenia un (un gat, o potser una mona) enfilat dalt d'un pi. Tot a mida lleugerament menor que la natural.

Barrejava motius diversos: algun sant popular; el descobriment d'Amèrica; la tauromàquia: toros, toreros i manoles; nus femenins estatuaris; personatges històrics; figures al·legòriques; bustos i caps de celebritats de la política, del teatre i de la literatura.

L'artífex modelava *in situ*. Plantava les figures sobre el llisar calcari, grisenc, que clapeja la garriga pedregosa. La flora autòctona: coscoll, romaní, margalló, farigola, les envoltava i emmarcava. I algun pi menut. La tosquedat de les peces escultòriques s'avenia amb el lloc aspriu i lligava art i natura. El paisatge era el factor integrador, malgrat que no sense dany. Jordà no mudava la naturalesa, però sí

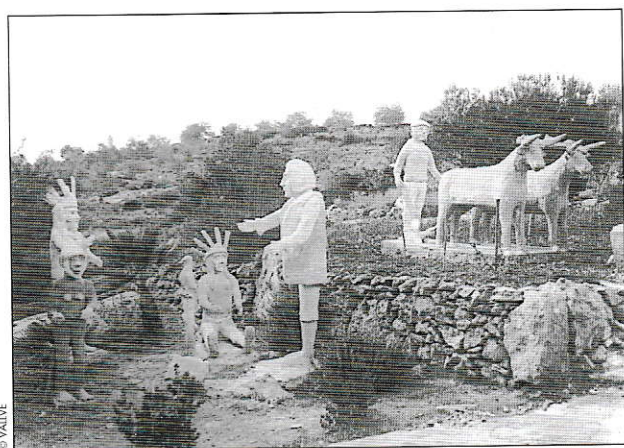
l'adequava: els arbres i les plantes eren retocats i treballats, amb intenció creativa, només en allò que els feia interactius respecte de les figures. Aquestes animaven i focalitzaven un tros de paisatge, i l'agredien sense canviar-lo ni ordenar-lo de nou; continent i contingut fosos en un sol concepte.

La sensació era fantasmal. En deixar la carretera, encara de lluny, el visitant rebia una sorpresa creixent. En acostar-se fins a tocar les figures, se'n veia envoltat; convertit, ell mateix, en una peça més del museu escultòric.

Tot, a la manera del *land art*; avançant-se almenys trenta anys al reconeixement d'aquest corrent artístic innovador.

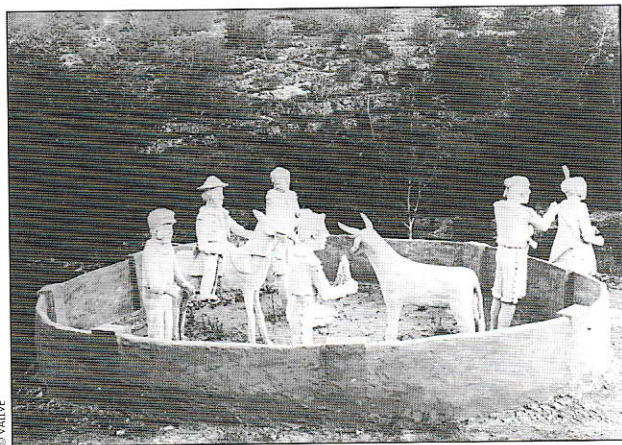
El propietari i artista passava moltes hores en el paratge, com es pot suposar, i fàcilment entrava en diàleg amb els visitants, tant per donar-los explicacions sobre allò que allí contemplaven, com per rebre'n elogis; com, de vegades per rebutjar indignat les bromes burlesques, que algú maleducat i atrevit gosava fer-li. Això, quan se n'adonava, perquè era prou innocent per acceptar algun homenatge dubtós, com el d'uns metges que, amb una intenció no gaire sana, l'obsequiaren amb àpat, discursos i medalla.

El mas de les Figures començà a existir en època permissiva, de llibertat. Fou popular. Hi anaven colles tot passejant. La gent s'hi divertia, i fins aquelles persones més fidels a l'ortodòxia artística, o sigui poc tolerants, neguitoses d'entrada davant del geni estrofolari, acabaven rendint-s'hi cordialment.

Cristòfol Colom arriba a Amèrica (Jordà residí alguns anys a Mèxic). Colom s'adreça a dos indis emplomallats (amb plomes de ciment), l'acompanyen, una mona i un papagai. Margallons i romanins emmarquen l'escena.

Més enrere, un altre quadre: un pagès llaurant. Arrossega la rella una parella de bous junyits.

Plaça de toros. Recinte circular voltat d'envà, amb pilanets que el reforcen i dissimulen les falles geomètriques. Toro, toreros, picador dalt del cavall i monosabio. Una Manola, fora del circ, gira l'esquena.

El museu s'estenia per un fonadal. Així s'endevina a la fotografia, que deixa veure el terreny que s'eleva. Aquest ho fa en parades amargenades. A clapes sorgeixen la roca mare i el pedruscall calcaris. El pi i la garriga comparteixen lloc amb els garrofers. Paisatge aspre, típic de les terres nordorientals de la ciutat.

Eren els bons anys del turisme d'abans de la Guerra Civil. La fama del mas de les Figures s'estengué i atragué visitants forasters, nacionals i estrangers, interessats en les arts innovadores.

El setmanari *Mirador*, dos cops: el 1933 i el 1935, tractà el fenomen Jordà, encara que ho féu amb frivolitat. Els cronistes mostraren desconcert davant una obra que fugia de les convencions. Els degué semblar procliu a l'anarquia; fruit d'una ment segurament malalta. El barceloní *Mirador*, tribuna influent de l'època, no sabé acostar-s'hi d'altra manera. Això confirmà les resistències amb què topava la societat culta catalana, que en aquells anys s'obria a poc a poc a la innovació.

De fet els estaments no veieren en el Museu Jordà altra cosa que una raresa que despertava curiositat. Persones interessades demanaven a l'oficina de turisme de ser encaminades per visitar-lo. L'informador, Abelard Paül, les complaïa amb comport tolerant i els donava l'adreça *sottovoce*, perquè tenia vergonya de fer, amb el mas de les Figures, el mateix que feia amb els monuments romans.

Durant la Guerra Civil Jordà conservà l'obra i la continuà discretament, amb mitjans escassos i sense fer soroll.

En arribar la victòria del general Franco tot quedà sota sospita. L'actitud lliure, senzilla, directa, innocent, de Josep Jordà, vacil·là. Vingué l'autocensura, qui sap si per recomanació d'algun amic. I calgué a Jordà mudar el signe del seu museu; depurar-lo ideològicament i introduir-hi sense perdre temps les consignes de la nova situació.

Algunes de les representacions continuaren sense mudança, clares i inequívokes, com per exemple la de la festa taurina. Però d'altres l'autor les disfressà. Les figures republicanes, laïques i llibertàries canviaren el sentit original. L'escultor transmutà els trets

Bell conjunt on es veu, des d'un angle diferent, una part de la plaça de toros. D'esquena, un soldat amb casc alemany, a cavall. A l'esquerra, una dona asseguda. Més lluny, una munió de grups i d'imatges soles, poblen el terreny entre pins i garrofers. Arribà a haver-hi més de dues-centes figures.

Vista de conjunt. Figuracions de persones i animals de diferents gèneres. A primer terme, la cèlebre escultura *Después del placer*, de cara intenció naturalista. Més enrere, La República, cofada amb gorra frígia, presenta la Constitució.

Al peu d'imatges i grups, ben ostensius, es veuen rètols, on l'escultor explicava amb paraules allò que li semblava convenient per aclarir el nom o el sentit de les seves obres, i, fins i tot, per difondre advertiments. No hi faltaven lamentacions per les destruccions que agents infligiren al museu. Els textos acreixien el sentit didàctic de les obres, com a mínim en la intenció de Jordà, i feien merèixer el conjunt que ell ambicionava.

La muntanya de Montserrat, amb el monestir i els funiculars. No és una reproducció fidel, però sí plena de detalls al·lusius, extrets de la memòria sense massa escrúpol: un realisme idealitzat i carregat de psiquisme.

simbòlics de les figures, n'afegí o en suprimí, i no dubtà a canviar algun rètol. A la imatge de la República, representada per una matrona, hi enganxà unes barbes, també de ciment, i, esborrant el títol primitiu, el substituï per la de Santa Bàrbara, la santa que li degué semblar menys sospitosa i més del grat del vencedors. I així per l'estil amb els bustos dels personatges republicans i els altres símbols comprometedors.

Aquesta reconversió fou un atractiu més del museu, encara que comentat forçosament amb to discret, de forma que la col·lecció esdevingué encara més expressiva. Això sí: la por hi havia introduït la malícia i extravià el candor.

Avançada la postguerra, en caure Jordà de vell i desaparèixer, el vandalisme destruï lentament el museu abandonat, fins que desaparegué. Ni un gest, per salvar-lo.

ENRIC BAIXERAS

BIBLIOGRAFIA

ROSELLÓ, X. "El Museu Jordà de Tarragona", a *Mirador*. Barcelona, 2 de febrer de 1933. Informa i comenta en temes burlescos.

ARTÍS, Andreu A. "La meua visita al Museu Jordà", a *Mirador*. 1 d'agost de 1935. També en fa burla i aquesta l'estén a l'ADLAN (Associació d'Amics de l'Art Nou) que, constituïda el 1932, féu la part dels artistes catalans més innovadors.

ISDOR (Pseudònim d'Isidor Guerrero). "El Museu Jordà", a *Catalònia*. Tarragona, 18 de setembre de 1935. Tracta el tema amb prudència i consideració.

MIRALLES, Francesc. *Història de l'Art Català VIII*. Ed. 62, 1983. Recull i descriu l'obra de Jordà i la qualifica com d'estil naïf.

ANÒNIM. "El Mas de les Figures". *Pòrtic* (revista de la Cooperativa Obrera Tarraconense), núm. 4, novembre de 1993.

Figures del Museu Jordà de què hi ha record

SANTS: *Sant Magí. Els Tres reis d'Orient*. Verge de Lourdes.

PERSONATGES HISTÒRICS: *Escolapi. El general Prim, a cavall. Mossèn Cinto Verdaguer donant almoïna a un pobre. L'arquebisbe López Peláez. Cristòfor Colom amb uns indis conquerits. Conqueridors mexicans.*

PERSONATGES EMBLEMÀTICS: *Futbolista. Dansarina. Obrer. Miner. L'aurador. Sirena del cantàbric. La República.*

PERSONATGES TEATRALS I LITERARIS: *Manelic. Don Quixot.*

ARTISTES DE L'ESPECTACLE: *Raquel Méller. Flamencs. Manoles.*

POLÍTIQS CONTEMPORANIS: *Macià. Companys. Alcalà Zamora. Azaña. El Negus.*

ANIMALS: *Peixos. Quadrúpedes. Aus.*

ALTRES: *Muntanya de Montserrat. Torre dels Escipions. Gegant. Bust femení. Plaça de toros amb els toreros Frascuelo, Lagartijo i Mazzantini, el dia de la inauguració el 1886. Charlotada. Els pares de Josep Jordà. Monument a ell mateix. L'escultor Josep Llimona.*

L'any 1933 Jordà confessà a X. Roselló que tenia en projecte: *Capità de la Virgen Morena. Circ eqüestre. Arca de Noé. La Corte de Faraón. Quatre torres amb moros.* Els anys següents realitzà tots o la major part d'aquests projectes.

LA LLENGUA CATALANA A LA UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI,

Servei lingüístic URV, juny de 1995.

La recent publicació del llibre *La llengua catalana a la Universitat Rovira i Virgili* com a primer títol de la col·lecció "Textos de normalització lingüística" m'ha fet venir a la memòria un dels molts punts de debat que la sociolingüística (a casa nostra, però també a fora) manté en un estat d'indefinió. M'estic referint a la relació existent entre els conceptes de "normalització lingüística" i de "planificació lingüística". El primer és una de les aportacions teòriques catalanes a la sociolingüística (Aracil, Vallverdú, Ninyoles), mentre que el segon, anomenat internacionalment *Language Planning*, ens ha arribat de la tradició sociolingüística anglòfona. La qüestió és com s'ha de resoldre l'encaix de totes dues conceptualitzacions. En aquest sentit, es plantegen diverses possibilitats: que el concepte de normalització compregui el de planificació, que el de planificació compregui el de normalització o que els dos siguin intercanviables. Aquest no és el lloc de desenvolupar els diferents posicionaments, tanmateix, però, m'agradaria donar el meu parer, que no és altre que la consideració de la normalització com un aspecte inserit en una teoria general de la planificació lingüística.

Però tornant al llibre objecte d'aquesta ressenya, voldria situar-lo en el lloc que li pertoca resseguint les fases que Rubin (1971) va postular:

- a. *Fact-finding* : abans d'elaborar un pla, s'ha de disposar d'una quantitat d'informació, com a més exhaustiva millor.
- b. *Planning* : en funció dels resultats obtinguts, el planificador establirà objectius, seleccionarà estratègies i farà una predicció de resultats.
- c. *Implementation* : el pla caldrà que s'executi.
- d. *Feedback* : la fase final consistirà en l'avaluació dels resultats de l'acció normalitzadora.

És obvi que l'objectiu de l'equip d'investigadors que ha dut a terme la recerca se centra en la primera fase -*Fact-finding*-: hom pretén fer una anàlisi del coneixement i ús de la llengua catalana a la URV.

L'instrument utilitzat ha estat l'enquesta sociolingüística en la seva modalitat de qüestionari de percepció subjectiu, cosa que ha permès també l'obtenció d'informacions referents a actituds sociolingüístiques. D'altra banda, convé tenir present que l'enquesta va ser passada al març de 1992. Tot i que la intenció inicial era la d'abraçar l'univers complet, això és, la totalitat de la població universitària docent i discent, en el cas dels estudiants només es van poder obtenir 1.607 qüestionaris, dels quals es va processar (amb el programa informàtic SPAD) una mostra aleatòria d'un 60%, que representa un 19'8% de l'univers.